

Rok akademicki:

2014/15

Jednostka prowadząca:

Instytut Historii Sztuki i Kultury WHiDK

Kierunek:

Ochrona dóbr kultury

Poziom:

studia pierwszego stopnia (licencjackie), stacjonarne

Nazwa przedmiotu:

Nauki pomocnicze historii

Język:

PL

Typ przedmiotu:

przedmiot obowiązkowy

Przedmiot obieralny:

nie

Rok studiów, semestr:

rok II, semestr zimowy

Wymiar:

konwersatorium: 30 godz.

Punkty ECTS:

konwersatorium: 2

Forma zaliczenia:

konwersatorium: zaliczenie bez oceny

Prowadzący:

konwersatorium: dr hab. Lucyna Rotter;

Koordynator sylabusu:

dr hab. Lucyna Rotter

Sylabus dostępny w ramach:

- [Nauki pomocnicze historii](#) [na kierunku:] [Ochrona dóbr kultury](#) (Odk), studia pierwszego stopnia (licencjackie), stacjonarne, II rok, semestr zimowy

◦ [prowadzący konwersatorium:30h/z/2ECTS]: dr hab. Lucyna Rotter;

Wymagania wstępne:

Podstawowa wiedza humanistyczna na poziomie maturalnym.

Cele:

Zajęcia z nauk pomocniczych historii mają przygotować studenta do pracy ze źródłami i ich różnorodnością (poznanie źródła historycznego, pomóc w jego krytyce i ocenie). Mają też pokazać różnorodność poszczególnych dyscyplin naukowych mogących być pomocnymi w toku kształcenia i przyszłej pracy.

Treści kształcenia:

T.1 - Zajęcia z nauk pomocniczych historii mają przygotować studenta do pracy ze źródłami (poznanie źródła historycznego, pomóc w jego krytyce i ocenie). W trakcie zajęć studenci poznają dzieje i rozwój nauk pomocniczych oraz elementy paleografii i neografii, chronologii, bibliologii, genealogii, heraldyki (świeckiej, kościelnej i zakonnej), symboliki, emblematyki, metrologii, kostiumologii, dyplomatyki, sfragistyki, geografii historycznej, numizmatyki, nauki o znakach władzy i prawa i kartografii historycznej. Więcej miejsca zostanie przeznaczone na te nauki, których poznanie jest niezbędne dla warsztatu historyka sztuki. W trakcie zajęć omawiane będą nauki ukazujące procesy historyczne, dyscypliny zajmujące się analiza źródeł pisanych i odczytywaniem tekstu, dyscypliny naukowe zajmujące się pozawerbalnym przekazem źródłowym i te które dotyczą właściwej interpretacji tego przekazu.

T.2 - Rodzaje i gatunki źródeł: klasyfikacja źródeł drukowanych i ich charakter.

T.3 - Heraldyka: definicja herbu, zasady budowy herbu, terminologia, analiza herbarzy, zagadnienia z zakresu heraldyki szlacheckiej, miejskiej, państwowej i ziemskiej

Heraldyka Kościelna: specyfika heraldyki kościelnej (w kościele rzymsko katolickim) i jej rozwój, terminologia, prawodawstwo heraldyczne w obrębie struktur kościelnych, analiza wybranych przykładów. Przykłady zastosowania heraldyki w innych kościołach chrześcijańskich.

T.4 - Sfragistyka: definicja pieczęci, budowa pieczęci i jej funkcje, pieczęć w aspekcie dzieła sztuki. Treści ideowe i symboliczne na pieczęciach.

T.5 - Symbolika: Semiologiczny charakter dzieła sztuk. Specyfika przekazu symbolicznego w kulturze i sztuce. Metodyka i metodologia badani nad symboliką w kulturze europejskiej. Źródła symboliki chrześcijańskiej. Analiza różnych form przekazu symbolicznego.

T.6 - Numizmatyka: definicja pieniądza, moneta i banknot w aspekcie dzieła sztuki, funkcja i przekaz ideowy pieniądza. Rozwój badań nad numizmatyką.

T.7 - Paleografia z elementami neografii: brachygrafia, rozwój pisma oraz materiały i narzędzia pisarskie. Ćwiczenia z odczytywania tekstów.

T.8 - Nauka o znakach władzy: charakterystyka przedmiotu, insygnia władzy królewskiej, sądowej, kościelnej, władz miejskich, uniwersyteckich i innych, rytuały.

T.9 - Kostiumologia: metodyka i metodologia badań. Przemiany stylowe ubiorów na przestrzeni wieków, charakterystyka stroju świeckiego i kościelnego, terminologia, semiologiczny charakter stroju w życiu społecznym i dziele sztuki.

T.10 - Chronologia: rozwój kalendarza, budowa kalendarzy w różnych kulturach i cywilizacjach, narzędzia do pomiaru czasu, kalendarz liturgiczny. Zastosowanie chronologii w badaniach prowadzonych przez historyka sztuki.

T.11 - Metrologia: charakterystyka przedmiotu, systemy metryczne, sposoby przeliczania.

T.12 - Genealogia: podstawowe pojęcia, historia badań, źródła do badań genealogicznych, drzewo genealogiczne jako dzieło sztuki.

T.13 - Geografia historyczna: specyfika badań, nowe formy przedstawiania efektu prowadzonych badań, terminologia, kartografia. I

1. Zajęcia wstępne: charakterystyka nauk pomocniczych historii

2. Rodzaje i gatunki źródeł: klasyfikacja źródeł drukowanych i ich charakter

3. Heraldyka: definicja herbu, zasady budowy herbu, terminologia, analiza herbarzy, zagadnienia z zakresu heraldyki szlacheckiej, miejskiej, państwowej i ziemskiej

4. Heraldyka Kościelna: specyfika heraldyki kościelnej (w kościele rzymsko katolickim) i jej rozwój, terminologia, prawodawstwo heraldyczne w obrębie struktur kościelnych, analiza wybranych przykładów. Przykłady zastosowania heraldyki w innych kościołach chrześcijańskich.

5. Sfragistyka: definicja pieczęci, budowa pieczęci i jej funkcje, pieczęć w aspekcie dzieła sztuki. Treści

ideowe i symboliczne na pieczęciach.

II

1. Symbolika: Semiologiczny charakter dzieła sztuk. Specyfika przekazu symbolicznego w kulturze i sztuce. Metodyka i metodologia badani nad symboliką w kulturze europejskiej. Źródła symboliki chrześcijańskiej. Analiza różnych form przekazu symbolicznego.
2. Numizmatyka: definicja pieniądza, moneta i banknot w aspekcie dzieła sztuki, funkcja i przekaz ideowy pieniądza. Rozwój badań nad numizmatyką
3. Bibliologia historyczna: Książka jako źródło i zarazem dzieło sztuki. Kodykologia, historia książki drukowanej, Formy zdobień w książce rękopiśmiennej i drukowanej, exlibris i superexlibris – analiza formy na wybranych przykładach.
4. Falerystyka: specyfika przedmiotu, definicja i historyczne przemiany orderu, odznaczenia, medalu, terminologia, kształtowanie się form, aspekt socjologiczny, historyczny i artystyczny nadawanych odznaczeń.

III

1. Kostiumologia: metodyka i metodologia badań. Przemiany stylowe ubiorów na przestrzeni wieków, charakterystyka stroju świeckiego i kościelnego, terminologia, semiologiczny charakter stroju w życiu społecznym i dziele sztuki.
2. Paleografia z elementami neografii: brachygrafia, rozwój pisma oraz materiały i narzędzia pisarskie. ćwiczenia z odczytywania tekstów
3. Genealogia: podstawowe pojęcia, historia badań, źródła do badań genealogicznych, drzewo genealogiczne jako dzieło sztuki
4. Geografia historyczna: specyfika badań, nowe formy przedstawiania efektu prowadzonych badań, terminologia, kartografia

IV

1. Nauka o znakach władzy: charakterystyka przedmiotu, insygnia władzy królewskiej, sądowej, kościelnej, władz miejskich, uniwersyteckich i innych, rytuały.
2. Metrologia: charakterystyka przedmiotu, systemy metryczne, sposoby przeliczania
3. Chronologia: rozwój kalendarza, budowa kalendarzy w różnych kulturach i cywilizacjach, narzędzia do pomiaru czasu, kalendarz liturgiczny. Zastosowanie chronologii w badaniach prowadzonych przez historyka sztuki
4. Weksylologia: metodyka i metodologia, terminologia, przemiany i rozwój sztandarów, chorągwi, bander, proporców. Flaga państwowa i jej formy. Księga znaku.

Efekty kształcenia:

WIEDZA

W.1 Studenci znają rozwój badań związanych z poszczególnymi dyscyplinami składającymi się na nauki pomocnicze historii. Posiada podstawową wiedzę z zakresu poszczególnych dziedzin związanych z naukami pomocniczymi historii oraz potrafi powiązać poszczególne zagadnienia z ochroną dóbr kultury.

UMIEJĘTNOŚCI

U.1 Student potrafi rozpoznawać i analizować poszczególne działa sztuki i zabytki kultury oraz poddawać je analizie i interpretacji poprzez pryzmat poszczególnych dyscyplin naukowych należących do nauk pomocniczych historii (np. heraldyka, sfragistyka, weksylologia, symbolika, kostiumologia itd) Potrafi dobierać metodę badawczą i narzędzia pozwalające na rozwiązanie problemów w zakresie ochrony dóbr kultury i nauk pokrewnych.

KOMPETENCJE

K.1 Ma świadomość różnorodności form i odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe regionu, kraju, Europy i świata

Ma świadomość zakresu swojej wiedzy z dziedzin wspomagających historię sztuki. Posiada warsztat ale i świadomość dalszego rozwoju. Potrafi odnaleźć interesujące go zagadnienia posługując się literaturą fachową oraz materiałem źródłowym.

Metody i narzędzia dydaktyczne:

M.1 Wykład

M.2 Prezentacja multimedialna

M.3 Dyskusja

M.4 Ćwiczenia

Sposoby sprawdzania i warunki zaliczenia:

Warunkiem zaliczenia z oceną jest uczęszczanie na zajęcia i aktywny w nich udział oraz wykonywanie poprawne przewidzianych w trakcie zajęć zadań.

Lektury podstawowe:

Ihnatowicz I., Biernat A., Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku, Warszawa 2003;

Semkowicz W., Encyklopedia nauk pomocniczych historii, Kraków 1999;

Szymański J., Nauki pomocnicze historii, Warszawa 2001. (tam obszerna bibliografia).

Lektury uzupełniające:

Bogacka K., Insignia biskupie w Polsce. Pierścień, pectorał, infuła XI-XVIII w., Warszawa 2008;

Bogacka K., Pastorały w Polsce XI – XVIII w., Warszawa 2004;

Chronologia polska, red. B. Włodarski, Warszawa 1957;

Dworzaczek W., Genealogia, Warszawa 1959;

Filipow K., Falerystyka polska XVII – XIX w., Białystok 2003.

Forstner D., Świat symboliki chrześcijańskiej, Warszawa 2001.

Garbaczewski W., Ikonografia monet piastowskich 1175-ok. 1280, Warszawa-Lublin 2007;

Gumowski M., Haisig M., Mikucki S., Sfragistyka, Warszawa 1960;

Gutkowska-Rychlewska M., Historia ubiorów, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968;

Hani J., Symbolika świątyni chrześcijańskiej, Kraków 1994;

Kiersznowski R., Moneta w kulturze wieków średnich, Warszawa 1988;

Kobielus S., Dzieło sztuki dzieło wiary, Ząbki 2002;

Kuczyński S.K., Polskie herby ziemskie. Geneza, treści, funkcje, Warszawa 1993;

Kula M., Miary i ludzie, Warszawa 2004;

Lurker M., Przesłanie symboli w mitach kulturach i religiach, Warszawa 2011;

Maisel W., Archeologia prawna Polski, Warszawa –Poznań 1982;

Marecki J., Kolak W., Leksykon godeł zakonnych, Łódź 1997;

Marecki J., Rotter L., Jak czytać wizerunki świętych?. Leksykon atrybutów i symboli hagiograficznych, Kraków 2009;

Piech Z., Ikonografia pieczęci Piastów, Kraków 1993;

Polska heraldyka kościelna, red. K. Skupiński, A. Weiss, Warszawa 2004;

Ptak J., Chorągiew w komunikacji społecznej w Polsce piastowskiej i jagiellońskiej, Lublin 2002;

Semkowicz W., Paleografia łacińska, Kraków 2002;

Seroka H., Herbarz miast małopolskich do końca XVIII wieku, Warszawa 2002;

Symbol – znak – przesłanie. Symbolika człowieka, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2011;

Symbol – znak – przesłanie. Symbolika roślin, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2010;

Symbol – znak – przesłanie. Symbolika stroju, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2011;

Symbol – znak – przesłanie. Symbolika w heraldyce kościelnej, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2010;
Symbol – znak – przesłanie. Symbolika zwierząt, red. J. Marecki, L. Rotter, Kraków 2009;
Szymański J., Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego, Warszawa 1994;
Turnau I., Słownik ubiorów: tkaniny, wyroby pozatkackie, skóry, broń i klejnoty oraz barwy znane w Polsce od średniowiecza do początku XIX w., Warszawa 1999.

Uwagi: